

ՄԱՍԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարեկանը 6 ռուբլ
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միայն Խմորագրատան մէջ:

Օտարապաշտպանը դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Маск“:

Խմորագրատանը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր քառու 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին տեսչութիւնը: Նամակ Շուշուց
Նամակ Խմորագրին: Ներքին լուրեր: Արտաքին
տեսչութիւնը: Թիֆլիս: Յունաստան: Նամակ
Պարսկաստանից: Մշակիչ զեռագիրներ: Յայ
տարարութիւններ: Ֆելիետոն:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

1 հոկտեմբերի

Նիժէ հայը այսօր մատար Ժանօթ է Եւրոպայի
Նրանաւոր առևտրական շրջաններում, այդ մասին
ի հարկէ, առևտրական պարտաւոր ենք վաճառա-
կանութեանը: Ձարգացման գլխավոր ոյժը հայերին
տուել է վաճառականութիւնը: Եւրոպայի այդ
և կը տեսնեն, որ հայը ամենախելացի մի ազգ է
աշխարհիս երեսին: Հայը արդարեւ մեծ ձգտումն
ունի զէպի վաճառականութիւնը, հայը ճարպիկ է
առևտրի մէջ: Նա այդ առթիւ թողնում է իր հայ-
րենիքը, թողնում է իր տունը, իր ընտանիքը, և
տարինքով թափառում է հեռու երկրներում: Նա
ամեն միջոց գործ է դնում փող վառարկելու հա-
մար, այն, նա դիմում է և ամենատար, միջոցներին
անդամ: Նա չեմ խոսում ընդհանուր հայ վաճառա-
կանների վրա, բայց խաղաղութիւն յաճախ և զը-
նիժէ ամեն տեղ պատահելով, ինձ առիթ է տալիս
այդպէս մտածելու: Արդեօք նոյն խաղաղութիւն-
ների, նոյն անաղակութիւնների պատճառով է, որ
այսօր հայ վաճառականի վարկը կորած է Եւրո-

պայի բիրթանքում: Արդեօք նրանց պատճառով
է, որ այսօր եւրոպային հայի ճակատին—հայր-
դախ առեւժը կոցնելու առիթ է ունենում: Մենք
եւրոպացի այսպէս ապրանք առնելու ժամանակ շատ
անգամ չենք ուշում տեսնել, քննել նրա ապրանքը,
բոլորովին հաւատարմութիւնով, որ նա չի խաբէ:
Բայց այդպէս է վարվում եւրոպային հայի հետ,
երբ պատահում է այդ վերջինից մի որևէ ինքն
գնել: Մենք ունենք միտքսի գործարարներ, ո-
րոնց արդիւնաբերած միտքսը վաճառվում է
գլխավորապէս Ֆրանսիայում: Բայց չը նայելով որ
ֆրանսիացին կրկին և կրկին անգամ մի և նոյն
հայի գործարարից դուրս եկած մետաքսէ գնում,
նա դարձեալ հաւատ չէ ընծայում նրան, նա չէ
գնում, մինչև կատարելագոյն վերահասու չէ լինում
բոլոր ապրանքի որակիտ և քանակը: Ինչու, — որովհե-
տե նա շատ անգամ պատահել է ամենատար ևս-
բէութեան:

Հայ վաճառականը, առևտուր սկսածին պէս, իր
աշխարհից մի երեք անգամ աւելի գումար դա-
նալ մն անձնանքներից պարտք անելով սկսում է
մեծ արքարոներ անել: Առանց վերջը մտածելու
անհաշիւ, սկսում շուշաբար վառել ալ ու ձախ:
Այդպէս շարունակում է նա մի քանի տարի, շուտ
է տալիս իր անկարգ գործերի անխել, վերջը պա-
հիւն տեսնելով իր անկարգ ընկալքը, ձեռքով
գործած փողը տակով է անում և յայտնում է ի
րան բոլորովին անկարող և անանկացած: Նա վեր-
ջացնում է իր պարտքերը բոլորում 15 20 կոպէկ
հարկով: Նա դառնում է պատճառ շատ ընտո-
նիքների թշուառութեան, իսկ ինքը որպիսի բա-
ւաւրանում է նրանով, որ կարողացաւ մի յայտ-
նի գումար ծածուկ բաժնով անել: Այդպիսի զի-

պրաւանք նոր չեն, և չենք շատ ժամանակ չէ որ
մի քանի տար տեղի ունեցան մեր մի քանի քաղաք-
ներում: Տեսնում են, կազմվեց հայերի մէջ մի ըն-
կերութիւն, որ սկսում է մեծ գործեր ունենալ ին
Եւրոպայի և թէ Ասիայի նշանաւոր քաղաքներում:
Ընկերներից մէկը, լինելով աւելի ճարպիկ, կաշա-
ռում է իր հաշուապահին և ընկերութիւնից ահա-
գին գումարներ է կրնում: Մի այդպիսի խաղաղ-
բերում մի թիֆլիսական պարոն խաղաղել էր
իր ընկերների հետ, ինչպէս վերջը յայտնվեց:

Նոյնպէս է վարվում և հայ գործակաւարը,
պրիկապիկը: Նա իրաւունք ստացածին պէս, զը-
նայով ուրիշ տեղեր ապրանք առնելու, մի երկու
այնքան էլ ինքն է վերադարձնում և ներկայաց-
նում տիրոջը: Այսպէս վարվում է նա շատ տա-
րիներ, մինչև վերջնային տեսնում է, որ յայտն-
վում են իր ներքինիները, այնուհետեւ նա հի-
ռանում է իր տիրոջը և քչի ժամանակից յետոյ
յայտնվում է առևտրական ասպարէզում մի քանի
տասնեակ հազարներով... Նրա հողը չէ, թէ իր
տիրը զննակց, նա դուռ ուրախ է այդ մասին,
նա դուռ ծիծաղում է խեղճ վաճառականի միա-
մտութեան վրա...

Այնտեղ եմ, այդպիսի խաղաղական զէպեր հայ
վաճառականների և գործակաւարների մէջ տա-
կաւ չեն: Առաջին գոնէ համարձակ յարձակվում
է մի կի վրա, և խլում է նրանից իր ունեցածը:
Նոյն առևտրականութիւնը անում է և մեր վաճառա-
կանը միայն անձայն, գաղտնի, և աւելի ստոր մի-
ջոցներով:

Վաճառականը պէտք է ունենայ իր մարդու
հաշուի մատնանքները, որից դուրի են հայ վաճառ-
ականների մեծ մասը:

Անձնական շահերը պաշտպանելու համար ձեռք
առնել անհերքելի և միանգամայն զղուելի միջոց-
ներ—օրինակ, խանութը ապաշտովել և ապաշտովու-
թեան փողը ստանալու նպատակով նրան փոքր
ապրանքով այրել, այրելով նրա հետ նաև դրացի
խանութներ, որոնց տէրերը իրենց ապրուստի օ-
րական պարէնը նոյն խանութներում եղածներովն
են հայթաթում—այդ ոչ թէ խեղճ, այլ մարդկու-
թեան ընդդէմ է:

Թող հասկանան վերջապէս մեր վաճառականա-
ները, որ երբ ներկայ ժամանակում ամեն տեղ խոս-
վում է հայերի մասին, նրանց հետադարձ գործերը
վերաբերում են ընդհանուր հայ ժողովրդին:

Արէլ Ապրեւանցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄՈՐԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 5 հոկտեմբ.

1874 թւին «Մշակի» և «Մեղուն» մէջ, հոգե-
ւորականութեան և կոսմոպոլիտութեան վերաբե-
րութեանը ծագած պոլեմիկայի ժամանակ, եւ եր-
կու լրագրից ևս հատուաներ հանելով, ապա-
ցուցել էի, թէ երկու լրագիրների հայեացքները մէկ
են և թէ «Մեղուն» աւելորդ տեղէ է պնդում,
որպէս թէ «Մշակը», հակազդային դիրք է բռնել,
և այդ հատուանները երկու նամակների մէջ ամ-
փոփելով Ախալքալաքից ուղարկել էի «Մշակին»
մինչ Աշխարհական ոման և միւսը «Հոգեւորական
ոման» ստորագրութեամբ, որոնք տպվեցան «Մշա-
կի» նոյն տարւոյ 22 և 27 N հիւ մէջ, «Մե-
ղուն», ինչպէս այժմ, այն ժամանակն ևս իմ նա-
մակների վերաբերութեամբ մեղադրելով «Մշակի»

մինչև որ նորից չը սկսեմ նրա վրա յարձակվել:

Մենք իսկապէս շատ վատ ծառայութիւն արելը
մեր յայտնի դերասան Աղամանցին որ չը շարու-
նակեցինք նրա վրա յարձակվել: Բաւական կը լինի
եթէ այժմ մի քանի անգամ սաստիկ դուրիքը
Մակեանին, աւելիք որ նրա ձայնը տաստիկ դու-
րեկան է, նրա մանիէները դարմանայի շնորհի
են, խողը բաղմունքով անի է, և գրաւ կարող
եմ գալ, որ Մակեանը կընկէր և Աղամանը կը
բարձրանար: Ախտոս որ ես անձամբ պատու հո-
նիմ ծանօթ լինել պ. Աղամանին հետ, եթէ ոչ
տեսնելով որ թատրոնական կոմիտեք այլ ևս նը-
շանաւոր դերեր չէ տալիս նրան, թշնամացել է
նրա հետ և կամենում է Մակեանին նրանից
բարձր դասել, եւ անպատճառ կառաւարկելի նը-
րան գրաւ գալ ինձ հետ, կամ մեծ գումարով,
կամ խնդրելով նրան որ նա, լաւ նկարիչ լինելով,
ինձ համար մի գեղեցիկ պատկեր նկարի, օրինակ
Անիի աւերակների պատկերը, որ նա նորիտեւ,
ինչպէս լուր եմ այցելել է, — ասում եմ գրաւ կը
գայի նրա հետ, որ բաւական է եթէ «Մշակը» մի
երկու անգամ անողորմ կերպով յարձակվի նրա
վրա, որպէս զի նա դարձեալ Թիֆլիսի հասարա-
կութեան սիրելի դառնայ: Նոյնպէս մենք խոս-
տովանվում ենք, որ վատ ծառայութիւն ենք արել
մեր հեղինակ Առեւտրականցին, որ անդադար և
անկեղծ կերպով գովել ենք նրա պիէսները: Բա-
ւական է մեզ սակ որ «Քաղաք» օրաթը անմիտ
պիէս է, «Մշակ» մի գրող չարժէ, և հաւատա-
ցած կացե՞ք որ միւս հինգըսթի օրը փոխանակ
«Հոգեւորական» մշտական խմբի կոմիտե-
քը անպատճառ կը տայ Առեւտրականցի պիէսա-
ներից միւրը...

Երբ որ մի ամբողջ հասարակութիւն զինված
է մի մարդու դէմ, պարզ է որ հասարակութիւնն
է արդար, իսկ այն մէկ մարդն է անպիտան:
Մի՞թէ ամբողջ հասարակութիւնը կարող է սխալ-
վել, ոչ երբեք:
Մի ամբողջ հասարակութիւն մտաւցել է իր
մայրենի լեզուն, արհամարհանքով է վերաբերվում
զէպի իր պողոթնիւնը, արգելում է իր դաւակ-
ներին հայրեն սովորել, — ուրեմն շատ լաւ է ա-
նում, իրաւունք ունի այդպէս վարվել... Ծանկարծ

ՖԵԼԻԵՏՈՆ

Ինչի երկար ժամանակ չէի գրում: Միակ մի
պահ հանգիստ լինելու: «Մեղուն» Հայաստանի:
Կարող և Ինչու: Համալ և նրա աշխատակցու-
թիւնը: Ամբողջութեամբ: «Մշակին» բարեկամ լի-
նելու պատճառ: Սուեղուկեանը և նրա պիէսանե-
րը: «Մշակին» թշնամանաւոր օգուտը: Աղաման
և Մակեան: Ամբողջ հասարակութիւն և մի
կարգ: Հրեշտակներից բաղկացած ազգը և մի
հասարակ անձնաւորութիւն: Մարտի լեզու և
տարական: Արեւ և ազգութիւն: Մի անկիրթ
այդադրական և մի կիրթված հայտաւորական:
Մի թիֆլիսեցի մայր: Հայ խմորագիրների և գը-
րդերի: Երեք նոր գիւտեր: Երեւան, Վաղարշա-
պատ և Թիֆլիս: Մարտը Բրայս և Համլէտ: Վրաց
հայոց մշտական խումբերը: Արեւի նամակը:
Հայ աւերածած: Երկու երեւելի անձնաւորութիւն-
ներ:

«Մշակին» ներկայ համարը ձեռքն առնելով, ըն-
դրողը անպատճառ կը դարմանայ, նա կը բաց
թիւնի և կը տեսնի Ասիայի ֆելիետոնը:
Համալ ընթերցողը ինքն իրան հարց կառաւար-
իւն է պատճառը, որ Ասիային այդքան եր-
բ ժամանակ չէր գրում...

Բայց որովհետեւ այդ հարցը կը մնայ առանց
աւտարականի, եթէ ևս ինքն չը պատասխանեմ,
գնեմ ահա պատասխանում եմ:
Ես կամենում էի մի քանի ամիս հանգստանալ
այդ պատճառով չէի գրում: Հանգստութիւնը
այս մէջ չէ, որ «Մշակին» աշխատակցից չէ աշ-
խատում, այլ դրա մէջ է, որ նրա անունը չէ
տեսնում լրագրի էջերի մէջ... «Մշակին» աշխատա-
ւոր միայն այն ժամանակ հանգստութիւն է վա-
ռում, երբ նրա անունը չէ երևում «Մշակին» մէջ,
այն ժամանակ նրան չանգիստ են թողնում:
Երեք մի որ և է մարդ հանգիստ, անկողնով
վեր էր վարում, լաւ մարդ էր, կամ վատ մարդ
դա մի և նոյն է, նրան ոչ ոք ձեռք չէր
դնում, ոչ ոք չէր անհանգստացնում: Բայց հենց
պիտեք «Մշակին» մէջ աշխատակցել, իսկոյն նրա

վրա սկսում են յարձակվել, էլ շուտ քաշել չեն
թողնում... Նրա ամեն բանը, որ առաջ շատ գե-
ղեցիկ, գովելի, անմեղ, ազնիւ էր... «Մշակին»
մէջ աշխատակցել սկսելուց յետոյ, դառնում է
աղեղ, պահարարիկ, փնտաւար, անաղիւ...

«Մեղուն» մէկ համար չէր թողնում որ ինձ չը
հայտնի, ինչ տեսն ինչոյնք ինձ վրա թափել, բա-
նի որ ես աշխատակցում էի «Մշակին»: Բայց
հենց որ դադարեցրի, ահա մտա մի տարի է, բո-
լորովին հանգիստ թողեց ինձ, այլ ևս Ասիայու
անունը չէ ինչպէս վրա երեւել լրագրի էջերում,
կա ձեռք թէ ես չը կամ, այդ ես դարձել եմ ան-
մեղ, օրինաւոր մարդ:

Եւ ճշմարիտ ես այդ ժամանակ բաւական հան-
գստացայ, չաղացայ մինչև անգամ, նոր ոյժեր հա-
ւաքեցի և նորից կարող եմ գրականական պատե-
րազմական դաշտը դուրս գալ, հարուածներ տա
և հարուածներ ստանալ:

Եւ կարծում էք որ այդ միայն ինձ հետ է պա-
տահել, ոչ այդ պատահել է ամեն մարդու հետ,
որ մտեցել է «Մշակին», աշխատակցել է այդ լը-
րագրի մէջ:

Յիշում մի քանի անուններ: Մի ժամանակ Յարո
և Ինչու: Աշխատակցում էին «Մշակին» մէջ:
Արեւեք ինչ, հայտնաբեր մնաց որ «Մեղուն» չը
թափէր այդ երկու պարոնների դէմ, էլ դարձա-
կաղաւթիս ասես, էլ տուտ դիպումաւոր, սուտ դօկ-
տեր ասես, դարձաւ կաղաւթիկ ասես, — ամենք ընդո-
նեցին պարոնները: Բայց հենց որ երկուսն էլ հե-
ռացան «Մշակից» ու միւր պարզ սկսեց աշխա-
տակցել նոյն «Մեղուն» մէջ որ թուր ու մուր էր
քսում նրա երեսին, — իսկոյն երկուսն էլ լաւացան,
դարձան օրինաւոր մարդիկ, անպիտան գրողներից
դարձան գերազանց գրողներ... Նոյն իր դարձա-
կաղաւթիս, սուտ դիպումաւոր անուանված անձի
յօղաւածները «Մեղուն» փառաւորապէս տարւում
է իր էջերի մէջ:

Ուրիշ օրինակ: «Մշակին» մէջ գրում էր Համար:
Մի ժամանակ «Մեղուն» գրեթէ մի համար չէր
թողնում որ Համարին չը խաղաղութեամբ: Համարը
հեռացաւ խմորագրութեանց, — և ահա նա լաւ մարդ
դարձաւ: «Մեղուն» հաւատացում է որ Ասիւ ա-
նանց շատ անպիտան մարդ է, հայութիւնը ա-
տում է, հայ եկեղեցուց որսեր է անում, դառնա-

խմբագրին, նոյն տարվայ համարներէն մէջ մեղադրեց Մշակի խմբագրին ասելով, թէ այն նամակները կեղծ են, թէ այն նամակները ոչ թէ ուղարկված են Ախալքալարէն, այլ շինված են խմբագրատան մէջ և թէ անբերրի Ախալքալարէն կարող յանկարծ այդպիսի երկու տարեկան ծնել:

Այն ժամանակ կարգաւոր այդ մեղադրանքը Մշակին խմբագրատան գէտ, եւ ուղարկեցի Մշակին մի նամակ հրատարակելու համար թէ սխալ է Մեղադրի կարծիքը և թէ այն նամակները իմ գործերն են, եւ ուղարկված էին Մշակին: Բայց Մշակը այն ժամանակ չը տպեց իմ նամակը, այլ իր 1874 թիւ № 41-ի խմբագրական պատասխաններէ մէջ տպեց չեւտեալը: Ախալքալար Բ. Յարութիւնեան: Մենք այն կարծիքին ենք, որ չարժէ այդ հարցը նորոգել: Նոքա միայն արհամարհանք արժանի են:

«Մեղութիւն» ներկայ տարվայ 73 №-ի մէջ կարգաւոր նորա խմբագրի, Կրկեր Արծրունու ուղղած բաց նամակը, որի մէջ պ. Սիմեոնեանցը մեղադրում է պ. Արծրունուն որպէս կեղծ նամակներ շարադրող, եւ ինձ պարտք եմ համարում նորից խնդրել Մշակին պ. խմբագրից հանել տպելու այս նամակը, անպայմանօրէն համար որ նա կեղծ նամակներ չ'ըղծուած չէ և յուսալ որ միայն նամակներ չ'ըղծուած են, որոնց մասին է այժմ խօսքը, չեն դրանայ յայտնելու իրանց անգանդները և ցոյց տալ թէ խաւարից երկիւղ չունեն:

Յարութիւն Յարութիւնեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

Այսօր, չորեքշաբթի, լինելու է Արծրունու թատրոնում վրաց ներկայացումը:

Յիշեցնում ենք որ վաղը, հինգշաբթի, որ լինելու է Արծրունու թատրոնում պ. Կորգանովի կոնցերտը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ մեզ գրում են Նոյնեմբերի 6-ից չեւտեալը: «Տալան և հինգ օրվայ ընթացքում վախճանվեցաւ տեղիս չայ Կոնստանտինի սեղանա-

դուրս է գալիս մի մարդ, մի հատիկ մարդ որ այնքան յանդուգն է, որ սկսում է քարոզել այդ հասարակութեանը իր պատասխանները իր մայրենի լեզուն իմանալու: Ի հարկէ այդ մէկ մարդը անպիտան է: Հասարակութեան մեծ մասի մէջ ընտանեկան իշխանութիւն է տիրում, շատ էլ լաւ է անում... Յանկարծ մի մարդ յանդուգն է այդ հնգամբ բարք ու վարքերի վրա խօսել, ի հարկէ այդ մարդն է մեղադր: Հասարակութեան հոգեւորականները մեծ մասը տղէտ, մոլեւանդ է: Իրաւունք ունեն, ով կը լինի այնքան խելամ, որ մեղադրի նրանց այդ գեղեցիկ յատկութիւնները համար: Յանկարծ յայտնվում է մի մարդ, որ այդ յատկութիւնները խտտութեամբ ընկալածուած է: Ի հարկէ այդ մարդը յանդուգն է: Հասարակութիւնը ասում է, հայտնում է իր այլակից եղբայրներին, նրանց չայ չէ ընդունում, կատարելապէս արդար է վարվում, միթէ այն հայը չայ է, որ կըրնի փոխել, միայն նա է չայը, որ կըրնի լուսաւորական է, թէն չը դիտէ իր մայրենի լեզուն, թէն ասէր, արհամարհէ իր ազգութիւնը: Յանկարծ յայտնվում է մէկը որ քարոզում է սէր չայ-լուսաւորականների և այսպէս հակառի մէջ, հաւատացնում է որ ազգութիւնը լեզուի ու չայի իբրեւ մէջն է և ոչ թէ կրօնի մէջ, ի հարկէ այդ տեսակ մարդը անպիտան է, մեղադր է ազգին: Հասարակութեան միջից այս ինչ կամ այն ինչ հարուստը հարստահարում է արհեստագործին, չքաւորին, շատ լաւ է անում, աղքատի ճանն է: Յանկարծ մի մարդ յանդուգն է ասել որ հարստահարը վատ բան է, ի հարկէ այդ տեսակ մարդը մեղադր է: Հասարակութիւնը համազօր է որ եթէ քեզ ծնում, սպանում են, դու պէտք է համբերես: Հասարակութիւնը կատարելապէս իրաւացի է: Յանկարծ մի անձն սկսում է քարոզել անձնապաշտպանութիւն, ի հարկէ այդ տեսակ անձն մեղադր է: Հասարակութիւնը անտարբեր է, ծոյ է: Նա գովել է: Յանկարծ մի մարդ ինքն աշխատել է լուսնում և ուրիշներին աշխատանք է քարոզում, ի հարկէ այդ տեսակ մարդը պախարակելի է... Ուրեմ ընթերցողը տեսնում է որ հասարակութիւնը արդար է, որ արդարութիւնը և իրաւունքը նրա կողմն է: Մի անպիտան մարդ դուրս եկաւ

պետ և այսօր էլ ատենադպրը, երկուսն էլ մօտ 60 տարեկան հասակում: Ատենադպրն էլ հիւանդ է:

Մեզ գրում են ՎԱՍԻՍԻԱՆՍԻՑ որ Վեպախա Վաթոյիկոսի հրաւերով Կ. Յ. Նիկեան ընդունեց Եւթիմիոսի ճանարանի անօրինակ պաշտօնը, վանքոյ նոր դիրեկտորին շատով պարտում են Եւթիմիոսին: Մեզ մնում է միայն իշխել այն ժողովրդական առածը թէ կհոճը ընկաւ, իր խաւքը դտաւ:

ԹԵՕԴՈՍԻԱՆՍԻՑ մեզ հաղորդում են որ երեւելի չայ նկարիչ Կ. Ալվազովսկի մտադիր է շուտով գնալ ճանապարհորդելու: Կ. Պօլիս, Զմիւռնիա և դուցէ թիւրքաց Հայաստանի ներքին դատարանները: Յանկարծ ենք մեր նկարչին կատարելապէս աշողութիւն այս վերջին վերաբերութեամբ:

Մեզ գրում են Նուխա դատարան ՎԱՐԴԱՆՆԵՆ ուստիանովի գիւղից, որ այդ գիւղ լուսաւորչադաւան ուստիանները այդչէն հինգ տարի չարքարվելով իրանց քահանայ Տէր-Գալստի ձեռքում և զղկելով նրա խաղաղութիւններից, որոնց դէմ շարունակ բողոքներ կ'ընէին Եւթիմիոսի ոչնչուողութիւն չէ դարձնում, վճռել են Յունադաւանութիւնը ընդունել, Եւթիմիոսի կործանել անտարբերութիւնից ազատվելու համար: Դեռ կան մարդիկ, որոնք յանդուգն են ջատագով հանդիսանալ Մանկանու գիւղատնտեսութեան:

Հոկտեմբերի 11-ին, շաբաթ օր, երկրորդ բաժնի հաշտարար դատարանի մօտ նշանակված էր Ներեանեան և Նիսաւանուպոլսեան նահանգների ժողովրդական ուսումնարանների դիրեկտոր և ցէնզորի պաշտօնակատար Բօգաչովի և «Тифлисский» իրաւոր նախկին խմբագրի իշխան Բէհրուտովի գործը: Պ. Բօգաչովը գանգատվում է իշխ. Բէհրուտովի վրա, որովհետեւ այս վերջինը ցէնզորական կոմիտեին իր ստան թացատրութեան մէջ վիրաւորել էր Բօգաչովին: Որպէս մեղադրող դատարանին ներկայացաւ ցէնզորական կոմիտեի լիազօր պ. Մելք-Մեհարբաբը: Իշխ. Բէհրուտով խնդրեց դատարանին իտաճեղ գործի քննութիւնը մինչև հետեւալ վկաներին կանչել՝ կողակաւան ցէնզորական կոմիտեի նախկին նախագահ Պուրցէլաձին, տղարանատէր պ. Մելքիւրովի և տպարանի կառավարիչ պ. Մեղիկեովին:

անմեղ հերոսականից բազմաթիւ հասարակութեանց, ի հարկէ նրան պէտք է ատել արհամարհել, հալածել, որպէս մեղադրար մարդուն...

Մարտի լեզուի վրա խօսելով, երևակայում եմ թէ ինչ կը լինէր, եթէ մ. օտարազգու ճետ պատահէր այդպիսի մի խօսակցութիւն: Դուք պատահում էք մի ֆրանսիացուն և չարցնում էք նրան:

- Հրամանքը ինչ ազգութեան էք պատկանում:
- Նա ֆրանսիացի եմ:
- Ուրեմն դուք կաթոլիկ էք:
- Ոչ, ես բողոքական եմ:
- Այդ անկարելի է, ֆրանսիացիները բոլորն էլ կաթոլիկ են, ուրեմն դուք ֆրանսիացի չէք:
- Ֆրանսիացի անպատճառ կը ծիծաղէր ձեր երեսին և կը հեռանար ձեզանից ձեզ դիմ համարելով:

Բայց հայերի մէջ այդ տեսակ խօսակցութիւնը հնարաւոր է, այդպէս դատում են հայերի մէջ ոչ թէ միայն ուսման, անդադելու, տղէտ, խաւար մարդիկ, բայց և ի միջադր անպատկան և անգիտ և անհասկացող մարդիկ:

Կամ երևակայեցէք այդ տեսակ խօսակցութիւն:

- Դուք ինչ ազգութեան էք պատկանում:
- Նա անգլիացի եմ:
- Ախ, շատ ուրախ եմ, սաղաք է ինչպէս անգլիկներն լիզում կարծես շատ հարուստ է...
- Ձեռն կարող ասել, ես անգլիկներն լեզու չը գիտեմ, մինչև անգամ հաց բառը անգլիկներն լեզուով չը գիտեմ:
- Ուրեմն դուք անգլիացի չէք, պարոն, եթէ ձեր մայրենի լեզու չը գիտեք, իրաւունք կ'ունենայք պատասխանել այդ սուտ անգլիացուն, իրաւունք կ'ունենայք արհամարհանելու հեռանալ նրանից:
- Իսկ հայի ճետ այդ ամեն օր պատահում է:
- Ինչքան չայ համալսարանականներից ինձ պատահել է լսել հետեւեալ խօսքը:
- Նա հայերէն չը գիտեմ, և ասելով էլ համարում եմ սովորել այդ տեսակ լեզու:

ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍԱԲԻՒՆ

ԹԻՒՐԻԱ

«Թօլոս» լրագրի մէջ կարդում ենք հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը:

Թիւրքաց կառավարութեան շրջաբերականը Դուլցիսիոն խաղաղ ծանապարհով Ձերնօգործարար յանձնելու մասին յայտնում է, որ Բ. Դուլցի «անկողնայ» զոհարելութիւնը ծովային ցուցը դադարեցնելու համար, յոյս ունի, որ իր ընդունած վճիռը յետոյ պետութիւնները կը դադարեցնեն ծովային ցուցը: Սրանով Բ. Դուլցի բացարձակ մեկնում է իր նախկին յամառութեան և միջապէս Դուլցիսիոն գիծելու խնկական պատճառները: Կ. Պօլսի կառավարութիւնը մեքեում էր Դուլցիսիոն յանձնելը զլիսաւորապէս այն պատճառով, որ իր առաջին գիծումով առիթ չը տայ պետութիւններին պահանջել նրանից գիծումներ նոսպել և միւս հարցերի վերաբերութեամբ: Բ. Դուլցի այժմ համաձայնում է գիծումն անել, յուսալով, թէ Ներսիսի համոզված է, որ հասարակ գործարար կան ծնունդով ոչինչ չէ կարող ստանալ Թիւրքիայից, ուրեմն նա կը հրաժարուի ստիպողական միջոցների գործադրելուց:

Կ. Պօլսի կառավարութեան յոյսի արդարացնելը աններելի սխալ կը լինէր: Թիւրքիան երբէք չէ ապացուցել իր «բարեհոգութիւնը», ինչպէս պնդում է այդ շրջաբերականը Բ. Դուլցի վախճաւ պաշարումից և մեքեական տուրքերից զրկվելուց և այդ մասնաւոր գիծումով կամենում է ազատվել սպառնացող վտանգից: Եթէ Թիւրքաց կառավարութեան ցանկութեան համեմատ դադարեցնել ծովային ցուցը, այն ժամանակ ոչ թէ միայն Հայաստանի մէջ մտցնելի վերանորոգութիւնների մասին չէ կարելի մտա-

Այդ տեսակ խօսք լսելով իր ազգի ինտելիգենցիայից, ի հարկէ, մարդը անհամա կը բացակայի եւ շատ անգամ ամաչում եմ իմ չայ լրեւելուց, քանի որ ազգի ընտրեալ մասը այդ տեսակ է:

Մի քանի ժամանակ սրանից առաջ մի հայ բողոքական մտնում է մի հասարակութիւն իր երկու զաւակներով: Հայ լուսաւորչականները որոնց թոււ և համարաւանականները ընդունում են նրանց օտարների տեղ և սկսում են խօսել նրանց ճետ օտար լեզուով: Հայ բողոքականը պատասխանում է թէ օտար լեզուով խօսակցութեան մէջ վարժ չէ, և շարունակում է խօսել չայերէն լեզուով:

Այդ ժամանակ լուսաւորչականներից միւրը դիմելով օտար լեզուով մի լուսաւորչական կրթված տիկնոջ, ասում է, նրան ակա՛նջի՛ր, բայց այնպէս որ ներկայ գտնվածներից շատերը կարողացան լսել:

— Իսկ ես կարծում էի, որ նա կրթված մարդ է:

Ուրեմն հայի կարծիքով իր մայրենի լեզուի իմանալը և օտար լեզուի չիմանալը անկրթութեան նշանն է:

Ով է ասել լաւ չայը՝ կաթոլիկ, կամ բողոքական չայը, որի ընտանիքում մայրենի լեզու է տիրապետում, որ իր կողմ և զաւակների ճետ միշտ չայերէն է խօսում, կամ Թիֆլիսի լուսաւորչական տիկնոջ, որ գիտում է իր աշակերտ որդուն անեւով նրան, ի հարկէ օտար լեզուով:

— Վանիկա, դու աշխատիր լաւ սովորել օտար լեզուները, թաղանթութիւնը և աշխարհագրութիւնը, իսկ եթէ չայերէն լեզուն ամբողջ կհանքէ՛ր չը սովորես, մեծ կորուստ չէ:

Բայց այդ մայրը դարձեալ յանդգնում է իրան չայ համարել և չայ խմբագրատանն էլ նրան չայ համարում, որովհետեւ նա լուսաւորչական կրօն է դաւանում:

Եւ կարծում էք, օրինակ, որ այդ մայրը բացառութիւն է Թիֆլիսում, սխալվում էք: Թիֆլիսի գրեթէ բոլոր չայ մայրերը այդպէս են:

Եւ, այլ և յունական խնդրը անգլիկա կը մնայ: Յունական սահմանական խնդրի հետ նոյնը կը պատահէ, ինչ որ պատահեց Դուլցիսիոն հարցի հետ: Պետութիւնները ստիպված կը լինեն նորից ներկայացնել դուլցիսիոն լեզուն և նորից բանակցութիւններ սկսել յունական ջրերը միացնալ նաւատորմ ուղարկելու մասին:

Ծովային ցուցը ստիպեց Թիւրքիային դիմել Դուլցիսիոն այն պատճառով, որ պետութիւնները սպառնացին այդ հասարակ ցուցը ստիպողական միջոցներով փոխարինելու հասկանալի է ուրեմն, որ ոչ թէ միայն չը պէտք է դադարեցնել ծովային ցուցը, այլ պէտք է պահպանել այն սպառնալի բնատրութիւնը, որ նա ունէր վերջին ժամանակներում: Մինչև որ Յունաստանին չեն յանձնված իրան վիճակված նահանգները, մինչև որ թէ Հայաստանի և թէ Թիւրքիայի ջրիստանայեալ այլ նահանգների մէջ վերանորոգութիւններ չեն մտցած, միացեալ նաւատորմ պէտք է մնայ Եգէ իւրան ծովի մէջ և Փոքր-Ասիայի ափերի մօտ: Երբ Բ. Դուլցի կը նկատի այն սարսափելի գործիքի հարեւանութիւնը, որ նրան ստիպեց գիծել Դուլցիսիոն, նա ասելի շուտ կը վերջացնի թէ յունական սահմանական խնդիրը և թէ Հայաստանի մէջ մտցնելի վերանորոգութիւնների գործը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքից «Պօլիտ. Կորըսպ.» լրագրին գրում են սեպտեմբերի 21-ից հետեւեալը: Մինչև այժմ ծառայութեան են հրաւիրված տասը դատակարգի զինուորներ, այնպէս որ եթէ զինուորական ծառայութեանը բոլոր ներխուժվածները հաւաքվէ՛ն, յունական

խելը են Արարատեան երկրի չայ խմբագիրները և գրողները: Նրանք մինչև անգամ ամալիսի գիտեր են անում, որոնք կը դարձան անմեղ քաղաքակիրթ աշխարհ:

Նրանցից մէկը այն ծրարութիւն է յայտնում թէ Աստուած ստեղծել է մի կրօն և մի լեզու, բայց երբ մարդիկ սկսեցին շատ մեղքեր գործել Աստուծո ճշմանը պատճից և բաժանեց ամբողջ մարդկութիւնը այլ և այլ լեզուներով, այդպիսով ստեղծվեցան ազգութիւններ: Ուրեմն Աստուծոն հանելի լինելու համար, Աստուծոն քրարկացնելու համար ամբողջ մարդկութիւնը պէտք է ձգտի մի ազգութիւն և մի եկեղեցի կազմելու:

Միւսը այն գիտն է անում, որ ֆրանսիացի երբ կրօն փոխում է, երբ նա, օրինակ, կաթոլիկութիւնից բողոքականութեան է անցնում, նա դարձեալ ֆրանսիացի է մնում, դերմանացին երբ կրօն փոխում է, դարձեալ գերմանացի է մնում, իսկ չայը երբ կրօն փոխում է, նրա չարին էլ փոխվում է կրօնի ճետ միասին: Ուրեմն չայը մի բոլորովին ուրիշ տեսակ ֆիզիոլոգիական կազմութեամբ ունի, քան թէ մնացած մասկանացուները, երբ չայը փոխում է իր կրօնը, ընդունում է, օրինակ, կաթոլիկութիւնը, իսկոյն նրա երակներէն չայոց արիւնը յայտնի չէ թէ որտեղ անհետանում է, նրա տիպը, նրա երեսի գծագրութիւնը, նրա ընթի մեծութիւնը, նրա մարմնի գոյնը փոխվում են և նրա երակների մէջ անմիջապէս սկսում է վազել իտալական արիւնը... և ասա նա յանկարծ այլ ևս կիրարկուեալի որդի է: Մարտիրոսեանի փետայն չէ, այլ Պետրարկայի ազգական է դառնում, Բոկաչիոյի չորեքրարը, կամ Լանչիի եղբորորդին... Իսկ երբ որ չայը ընդունում է բողոքականութիւնը, նրա երակների մէջ անմիջապէս սկսում է վազել գերմանական կամ անգլիական արիւնը և նա յանկարծ դուրս է իրան Բիւսարկի թոռ, կամ Լինչիոյի անորով որդի...

Մի երրորդ գրող այն երեւելի գիտն է արել, որ մարդը երբ պսակվել է ուղում, միշտ մի կեղծ ճետ պէտք է պսակվի, կրնա էլ մարդու ճետ, և երբեք չէ պատահում որ կրնա կեղծ ճետ պսակվի, կամ մարդը մարդու ճետ. այդ վերջինը, տաղանդաւոր գրողի կարծիքով, ամբողջ պատմութեան մէջ միայն

գործերի թիւը 131,000-ի կը հասնէր: Մինչդեռ այդ թուի երրորդականը հազիւ է հասնում: Մինչև այժմ բնակչւնեի 20000 խնդիրներ են ներկայացրած, որոնք մասամբ բողոքում են անկանոն կարգադրութեան դէմ և մասամբ խնդրում են կառավարութեան արձակել իրանց զինուորական ծառայութենէն: Այնուամենայնիւ կառավարութիւնը յոյս ունի, որ յունական պատերազմի գործերի թիւը մինչև հոկտեմբերի 21-ը կը հասնի գոնեա 10,000-ի: Զինուորական վարժութիւնները կը կատարեն զանազան բանակների մէջ: Զօրքերից ամենից լաւ կազմակերպւած են թուրքական թափախները, այդ պատճառով նրանք արդէն սկսեցին ուղևորվել դէպի յունական սահմանները: Նորերում հետեւադրելի համար բերին 280 ունեւարական ձիաներ և դարձեալ սպասում են 600-ի: Զրնայելով, որ շատ դժուար է թուով մեծ զօրաբաժիններ բնակեցնել զանազան նահանգների մէջ, այնուամենայնիւ նրանց բնակարանները լաւ են և զօրքերը թէ դէպի և թէ առողջապահութեան կողմից ամենալաւ դրոյթեան մէջ են: Այդ է պատճառը, որ օրէցը աւելանում են թիւը փախտական զինուորների թիւը, որոնք պատառուտած շրջերով գալիս են ցունաստան և աղաչում են կառավարութենից, որ իրանց բնութենն յունական զօրքերի թուում:

«Ինչի նկատ» անգլիական լրագրին Աթէնքից գրում են հոկտեմբերի 8-ից: Քաղաքը հետզհետէ պատերազմական պատկեր է ստանում: Զօրքերը պատերազմական վարժութիւններ են անում և խոստանում են ապագայում լաւ ոյժ լինել: Ամբողջ ցունաստանը արթնացել է և պատրաստ է գործել, երբ հարկաւոր կը լինի: Միայն Աթէնքի մէջ մօտ 10000 զինուորներ կան, իսկ ամբողջ

մի տեղում է պատահել, այն էլ Հոսթում... Ներքին կարգից յետոյ, որ պատկեր է մի տղայի հետ, մեր գրողը կարծիքով, երբեք ոչ մի երկրում և ոչ մի ժամանակ չէ պատահել որ մարդը, լինի նա իշխան, հասարակ մահէլ նազուցողը, մանկավարժ կամ խմբագիր, պատկեր մի տղայի հետ...

Ինչ անենք, պետք է հաւատանք յարգելի գրողին... Բայց մի բանի մէջ թէ Արար ստեան երկրի և թէ Իբրիայի չայ մասուրը համաձայն է, այն է որ մարդու մտքերը, համոզմունքները, գաղափարները, հաւատը կարելի է փոխել մարդու գլխին դազանալով և մտքով խնդրելով, մարդուն ծննդով, նրա գաղափրը ջարդելով, մրժոտելով և այլն...

Նրանում է որ այդ մտքեր յայտնուողներ իրանց գրելի վրա են փորձել այդ ճշմարտութիւնը, երկի փորձից գիտեն թէ ուրիշ կերպ չէ կարելի որ և մտաւոր առաջադիմութիւն անել... Ինձ մնում է միայն ցանկանալ որ Թիֆլիսում, Նրանում և Վաղարշապատում զանազան այնպիսի բարերարներ, որոնք այդ գեղեցիկ փորձը փորձէին նրա հնարող հեղինակների վրա... Բարերարներ եմ ասում, որովհետեւ գործնով կամ լաւ աւանդի մեր քանի պարբերական հրատարակութիւնները, կամ բողոքովին կանգնանային այն մեր մի քանի լրագրիւնները, որոնք իրանցից ազդի կոյտեր և անմարտութեան խողովակներ են ներկայացնում:

Իրանով միթէ ամենամեծ բարերարութիւն արած չէին լինի ազգին... Իսկ բարկանալ բողոքովին տեղիք չէին ունենայ, որովհետեւ նրանց առաջարկած դեղը նրանց առողջութիւնը վերականգնելու համար գործ կը զրկէր:

Հայր միայն չայի հետ է մտնում, խաւարասէր, խնդրում, իսկ եւրոպացու հետ նա ազատամիտ, առաջադէմ է ձեռնցում իրան: Մի չայ խաւարասէր խմբագիր, որ օրինակ քարոզում է թէ կրօնը փոխելով, մարդը իր արիւնն էլ փոխում է, ծանօթանալով մի անգլիացի միտնորարի հետ, իրան ցոյց կը տա ազատամիտ, համբերող, խղճի և կրօնի ազատութեան կուսակից և գուցէ կը խնդրի մինչև անգամ որ միայնակը Լօնդոն վերադառնալուց լետով բարեհաճի յողաւածներ գրել իր լրագրի համար:

Յունաստանի մէջ նրանց թիւը հասնում է 40000: Նշանակը շատ գեղեցիկ է և ոգեւորված հասարակութիւնը ամենայն օր ներկայ է ինում գինու որական վարժութիւններին: Մի քանի օրից լետով սպասում են յունական ժաղապարի և թաղուհու վերադարձին: Քեանդիցից և էպլուրից եկած լուրերից երևում է, որ թիւրքերը ոգևորված են իրանց աղողութեամբ: Դուրսիցի օր խնդրի մէջ և դիտաւորութիւն չունեն ցունաստանի որ և է զիջում անելու: Այդպիսի քաղաքակրթութիւնը անկասկած կը դառնայ պատերազմի պատճառ, որովհետեւ յոյները ոչինչով չեն հրաժարվի իրանց վիճակված նոր նահանգներին:

Աթէնքից «Հաւատ» ընկերութեանը հետադրում են հոկտեմբերի 14-ից: Յունական թաղապարին և թաղուհուն սպասում են հոկտեմբերի 14 ին: Պրիւթի մէջ մեծ պատրաստութիւններ են տեսնում: Նրանց հանդիպում համար: Այստեղ ամբողջ համոզված են, որ յունական թաղապարի այցելելու եւրոպական կառավարութիւններին մեծ օգուտ կը տայ: Յունաստանին: Ազգային ժողովի բացվելուն պէս ծառայութեան կը կանչվեն 15,000 պահեստի զօրքեր:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՄԱՍՏԱՆԻՑ

Դարձեալ, 30 սեպտեմբերի

«Միջոց» 68 համարում կարդացի մի նամակ «Մի Դարձեալ» ատարագրութեամբ: Որի ամբողջ բովանդակութիւնը մի հիւանդոտ ուղեղի արտայայտութիւնն է պետք է համարել և անել ոչինչ: Այդպիսի նամակագրութիւն լուր արժանաւորանք է իր լաւան էր, բայց որովհետեւ նա այնպիսի գեղեցիկներէ է, որ պետք է կարծել, թէ իր վայ իմբողջ հրաշքով յաղթանակող տարաւ, ուրեմն հարկ է պատահանել: Պարզեմբ հայրը: Նախ պ. «Մի Դարձեալ»-ին, եթէ ու անձնական տեսութեամբ չէ գրել իր նամակը, ոչ կամ ինչ էր ստիպում նրան, որ ժամանակին մեր զարգացող ընտանիքի համար և նա ուրախ ու թեմա կը տը պի ալ յողաւածներ...

Ստում են որ չայտնի անգլիացի միտոր Բրայս շատով դալու է Կովկաս: Ստում են որ չայտնի մշտն կան թատրոնական խմբի ժամանակաւոր կոմիտեանը դիտաւորութիւն ունի Բրայսին պատկերը համար ներկայացնել հայոց լեզուով Եկեղեցի «Հաւատ»:

Ստում են կը սիրէր, իշխան Սամառնի, այդ բանը մի անգամ, եթէ ոչ երբ որ միտոր Բրայս կը տեսնէ թէ որքան անողորմ կերպով չայերը աղաւաղում են անգլիական ազգային հանձարի հրաշալի ստեղծագործութիւն, նա շատ ակտուր գաղափար կը ստանայ, առհասարակ, չայերի վրա, կը յուսահատվի մեր մասին, և ինքն իրան կտա, եթէ չայերը քաղաքակրթութեան օրհանգիստը և մասնաւոր առաջադիմութիւնը այդ ատիկան են աղաւաղում, այդ ազգից ոչինչ չէ կարելի սպասել ապագայում:

Մինչև որ Թիֆլիսի վրաց մշտական թատրոնական խումբը տալիս է կինոյան, քննադատները, տեղական կեանքից վերջրած պիեսները, կամ օտար գրականութիւնից փոխադրված և մեր կեանքին յարմարեցրած թիւրք և կինոյան գրվածները, հայոց մշտական թատրոնական խումբը շարունակում է կերակրել հասարակութիւնը ճիշտ, փորձ պիեսներից բաղկացած միակերպ օտարութիւն և խորթ ընդդէմադրով, ինչպէս, օրինակ «Լիւսի Ինգիլէ», «Գործ» կամ Լօնդոնի աշտարակը, և այլն...

Իմ բարեկամ պ. Կրօն գրել է հետեւեալ քննադատական հայոց թատրոնական վերջին ներկայացումներին մասին, որ եւ զետեղում եմ, բաւ առ բաւ իմ վերնետունի մէջ:

«Հայկական թատրոնի պիեսներուն գրեթէ մեծագոյն մասին բովանդակութիւնը հրաշագործութիւն է: Եթէ «Շարակներ» յօրինող լուսաւոր Ներսէս Կրայեցին կինոյան լինել և մեր թատրոնը յաճախէր, անտարակոյս մի քանի շաբաթակալ մեր հրաշագործ թատրոնի համար կը գրէր: Նա կամուսնին տեղը լինէր, սա կերպով մի աֆիկ կը հրատարակէ: «Որով կուրաց աչք բացան, խուլը և համար արձակեցան» հրաշագործութիւն երեք գործողութեամբ, սովորական գեներալի միջոցով, մենք ունենք Ներսէսի պէս մի փոքրիկ:

Թեան վրա չը գրեց, չը գրեց և չը մեծարանց, որպէս իրան չաճող էր, ով էր նորա ձեռքերը կապել: Ներկայ, եւ գրել էի «Դարձեալ» արաւան և 2 իրական սեռը գործողների հարցաքննութիւնները և պարզեցաբանութիւնները տեղի ունեցան և վերջացան, բայց առանց կարևոր յաւաքագիրութիւն ցոյց տալու: Այս խօսքերը մեր պարտքը կըլու անգամ առնում է իր նամակի մէջ և դարձեալ չէ հաւանում, թէ եւ ոչ ուրեմն եւս անկողնում առաջադիմութիւնը կարևոր էր: Նա չէ հաւանում կարևոր անձական անունը գործութիւնը: Նա իր մարմնի լեզուից անգամ բան չէ հասկանում և դեռ յանգրդում է ուրիշ լեզուների վրա էլ դատողութիւններ անել: Պ. «Մի Դարձեալ»-ին: «Մանկ» սպասարկի անկողնից լետ, ինձ էլ պատուիրում է (հորհակալ եմ) որ գրիս գրեցի: Պ. Բժանդիրը կամեցի է, որ եւս անպատճառ մի քանի ուղեղների գովելի, որ արտաբերի չը լինէր, թէ եւս ոչ մի ուսուցիչ և ոչ մի աւարկարի համար որոշ բան չեմ տես, որ նորանց խաթր միտք, եթէ, որ ինքը կամենում է, թող գովէ, եթէ անտեղի գովաւանքը կարող էր օգուտ բերել: Վերջապէս պարտի զանազան վարդապետութիւնները իմանք տգիտութեան հետեւեալ պէտք է համարել և ծաղրելու միայն արժանի: Պ. «Մի Դարձեալ»-ին: «Միտարան» «Մշակ» 155 համարում պ. Կ. Ն. Օրբելեանը: Աղուսից վրէպ ուղեցին, իր պոք ցոյց տուց, այս առաջը սորանց համար ձեւ է, որովհետեւ այդ երկու նամակներ էլ մի և նոյն քուրաից են դուրս եկել: Այս պարտքը, որ առաջ մոլորանում է Միտարանէր, այժմ իրան Օրբելեանց ցոյց տալու (բարով վախէ Օրբելեանց երազական կտակը համար, մէջում է դուրս եկել, որ հաւանքի: Եթէ, որ կան մարդիկ, որ իրանց խօսածն ու գրածը հաւանում են և կըռում ճիշտ լինելու համար, կան էլ մի տեսակ մարդիկ, որ առանց իրանց խօսքին ու գրածին ուշադրութիւն դառնելու միայն խօսում են խօսելու համար: Այդպիսի մարդկանց գործը միայն թմախորտութիւն է, նորաւը իրանց ոչինչ չեն յիշի և ուրիշների էլ թող չեն տայ: Նորաւը տարիներով մտախած են լինում, և չէնց էր մէկը մի բան գրեց կամ խօսեց, իսկոյն իր յարձակվել նորա վրա: Օրինակ, մի առաջ և ներկայացրեցէ մի որ և ինչ նաշանց իր լեզուով, դառնորով, անտեսներով, իր ամեն մանրամասնութիւններով և վերջապէս իր բնակչւնեով, որոյ թիւը հասարած լինէր մինչև 50,000-ի: Եւ իսկոյն կեռեալ պարձանդով, մեծ մեծ կոտորելով և փոթորիկներ յարուցանելով, ինչ կա պարտք, ինչ է պատահել, հարցանում էր նրան: «Փա՛հ, քո տունը Աստուած յիշի, էլ ինչ եւ ուղում, պատահանում է նա, այս ինչ նաշանց բնակչւնեի թիւը որ դու գրել ես 50,000, այժմ մեք իմանում ենք որ 49,999-է եղել: Ա՛հ, ճիշդ այդ տեսակ երազանքները են օամի ծննդ պ. «Մի Դարձեալ»-ին և իր փառաբան պ. Յովհաննէս Մկրտչեանցը: Եւ ինչ Իրադուրացից նոր լուրեր չը կան, միայն

րով, յողում այլ և այլ հիւանդանոցների և խենթանոցների:

«Ժամանակաւ Պրօպարիէ» աւագան կար, որ տեղ կաղալ, կուրաց և գոսացելոց բժշկութիւն կը տըլէր, այժմ կարող մեր բնմին է հայապարծութիւններ ընելու: Ի ծնէ անգամայն չեմ անգամ մեր բնմին վրայ ներկայանայ, իսկոյն կարող է բժշկել և քարել: Ինչ սքանչելի բան... Եթէ ամեն տեղ լավ այն հրաշքը, մեր թատրոնը ուստատեղի կը դառնայ, այն ատեն որքան համար, խուլ, կոյր, կաղ, անգամայն, գոսացել, լուսնոտ, բոբոտ, դիւհար և այլեր կան, ամենն ալ թատրոն պիտի լինին բժշկելու համար և ահա այն ատեն թատրոնին բնիզմը ուրիշ կերպարանք կառնու, որովհետեւ մեր բնմը կոյրին աչքը իսկոյն կը բանայ, խուլին ականջը, անգամայնը կը քալեցնէ, պապանձած մարդուն և համար լեզուն կը տայ (ախտաւոր իմ խեղճ Զաքարիան մեր թատրոնին չը հասաւ), շղթայակալ խենթին կը բժշկէ, վերջապէս մեր բնմը ամեն տեսակ ակտիւր արմատից կարող է բուժել, ի բաց առեալ այն անբուժելի հիւանդութիւնը, որ է չայրէք չը գիտնալը: Այժմ հասարակութիւնը անհամբեր կը սպասէ այնպիսի մի պիեսայի, որուն մէջ մեռեալ մը Ղաղարտի նման յարութիւն առնէ:

Իսկ եւ նամակելով իմ բարեկամ Կրօն լեզուին կանխեցնեմ: Կը վախճում թէ մեր թատրոնին կոմիտէն իր լուսաւորեալ ջանքերով նոյն իսկ հայոց թատրոնը կատարելապէս չը մոռցնէ, և մեր հասարակութիւնը կամուսնին քաղաքացիութիւններ վերջը ստիպված չըլլայ երկար ատեն անհամբեր սպասել որ ինքն հայոց թատրոնը և թատրոնական դաղափարը մեռեալ Ղաղարտի մը նման յարութիւն առնէ:

Յիշեցնում վերջացելով չեմ կարող չը իշխել որ նորերումս յայտնվեցան մեր հայոց ազգի մէջ երկու երեւելի անձնաւորութիւններ: Մենք ունենք Վարդան Մամիկոնեան, որ արիւն թափեց կրօնի և ազգի ամար, մենք ունենք Մովսէս Խորենացի, որ ինքնահանգ մի հրաշալի հայտն պատմութիւն, որ մեր մեքերի համար հաւանցիկ մեր հոգեւորական նախնիներից, մենք ունենք Ներսէսի պէս մի փոքրիկ:

ասում են, որ նա պատրաստ լուր է մի արշաւանք էլ Որմի քաղաքի վրա անելու, բայց պարսից զօրքերը չեղանք անկանում են և նորա առաջը կտրում: Պարսկաստանի զօրքերից էլ մինչև 20 հազար չեմեալ և չեռեալ, նոր զինքերով զինուած, Կրանդաշից ուղիղ գնում են Եկիսի վրա: Այդ զօրքերի զինաւորները, եւրոպացի պաշտօնակարներ են, որոց թիւում կայ և մի ուսու հրահանգիչ: Իր բոլորին պարսից կառավարութիւնը բերել տուց վերջին տարիներումս Եւրոպայից, որ Պարսկաստանի զօրքերը կրէին: Նորաւը տեսնում են իրանց հետ այն ինքնաշօթները, որոնք նոյնպէս նոր են ստացվել Եւրոպայից: Ատրպատականի զօրքը մի կողմից, Պարսկաստանի միւս կողմից, նշանակում է, որ Եկիսը երկու կրակի մէջ պէտք է մնայ: Վիշափառ Շահի հրամանաւ նախկին առաջին նախարարը Սփէսապարը նշանակեցաւ: Նորին Մեծութեան թագաժառանգ իշխանին երկրորդական և Ատրպատականի ընդհանուր կառավարիչ: Նա մի քանի օրից լետ Դարձեալ կը լինէ: Հարկաւ նորին վստիւթիւնը մեծ շանք գործ զննելով, շատով Եկիսին իր արժանի պատիժ կը հասուցանէ:

Արմենակ

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՀՈՍԹ, 12 հոկտեմբերի: Իկազօրի վախճանվեցաւ ապօրինական հարուածից:

ՎԻՆՆԱ, 11 հոկտեմբերի: «Պոլիտ. Կորիւն» լրագիրը լսել է: Քիւրքիան մտադիր է Անգլիայի և Ռուսաստանի վերաբերութեամբ յարձակողական դիրք բռնելու: Իրա համար նա մտադիր է մի մեծ համամահմեսական միութիւն կազմել:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԴ, 12 հոկտեմբերի: «Մեքենա-Րիւս» հատաւանում է, որ արևելեան հարգիրը շուտով կը վճռվեն բուսականացուցիչ կերպով: Յունական կառավարութեան նա խորհուրդ է տալիս չափաւոր և համբերող լինել:

ՆԻՃԻՆ ՆՈՎՂՈՐՈՒ, 12 հոկտեմբերի: Վօլգայի վրա ստուգել յողում: Նաւերի համար այդ բանը յանկարծակի պատահեց:

ԿՐՈՆՏՏՍ, 12 հոկտեմբերի: Այսօր ուղևորվեցաւ արտասահմանեան ջրերը ուսուց նաւերից մէկը: Նաւահանգիստների մէջ ստուգել է լուրում:

ԽՐԱԳԻՐ—Հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐԲՈՒՆԻ

սօխայ, մենք ունենք Ալիշանի պէս մի ազգային բանաստեղծ, մենք ունենք Ալտունանի պէս մի գիտնական լեզուագէտ և այլն և այլն...

Բայց այդ բոլոր անձինք ոչինչ չեն, համեմատելով երկու երեւելի անձնաւորութիւնների հետ, որոնք նորերումս յայտնվեցան մեր հայոց ազգի մէջ... Սրանք են վաղարշապատցի Ղաղար Տէր-Ղաղարեանց և թիֆլիսցի Սարգիս Ղաղարեան Նաղարեանց:

Նրանք միակ էին, որոնք տեսնելով որ «Մշակ» քարոզում է սեր, հաւատարմութիւն և միութիւն լուսաւորականների, բողոքականների և կաթօլիկների մէջ, տեսնելով որ «Մշակը» ասում է թէ լեզուն է ազգութիւն պահպանողը և ոչ թէ կրօնը, որ չայերէն չիմացող հայը չայ չէ, նրանք միակ էին, որ հասկացան թէ «Մշակը» դէպի անդունդն է գլորում ազգութիւնը, — և իստ պահանջելին հոկտեմբեր, նոյեմբեր և դեկտեմբեր ամիսների «Մշակին» բաժանորդութեան վճարը երեք րուր, յայտնելով որ այլ ևս չեն կամենում ընդունել «Մշակի» պէս վնասակար լրագրի համարները, որ նրանց համար անպէտք են:

Հին յունական պատմութեան մէջ կը մի մարդ, որ շատ փառասէր էր, բայց չը գիտէր ինչպէս յայտնվի, ինչպէս անի որ իր անունը անմահացնի: Մի լաւ բան նա անկարող էր անել, — և ահա նա մտածեց հետեւեալ և իրազօրեց էլ: Նա կրակ տուց մի յունական տաճարին և մի հարուստ ազգային գրադարանին: Ն. ճշմարիտ նրա անունը մինչև այժմ մնաց պատմութիւն մէջ և կը մնայ միշտ...

Հաւատացած եղէք և դուր Ղաղար Տէր-Ղաղարեանց վաղարշապատցի և Սարգիս Ղաղարեան Նաղարեանց թիֆլիսցիներ, որ ձեր անունն էլ միշտ կը լինէր հայոց պատմութեան մէջ: Նրբոր մեռնելու կը լինէր, Ղաղար Տէր-Ղաղարեանց և Սարգիս Ղաղարեան Նաղարեանց, կարող էք հանդիստ մեռնել, — ապագայ սերունդը ձեզ երբեք չի մոռնայ և ձեր անունները, Ղաղար Տէր-Ղաղարեանց և Սարգիս Ղաղարեան Նաղարեանց, կը դրօշմին ոսկեալ տառերով հայոց պատմութեան էջերի վրա: Ղաղար Տէր-Ղաղարեանց վաղարշապատցի և Սարգիս Ղաղարեան Նաղարեան և անց Թիֆլիսցիներ:

Ասիացի

Типографія братьевъ Давидовыхъ